

8. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕХНОГЕННОЇ ТА ПРИРОДНОЇ БЕЗПЕКИ. ШЛЯХИ ТА СПОСОБИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ

а) Актуальні проблеми

1. Аналіз стану техногенної безпеки в Україні свідчить про **зношеність основних виробничих фондів** на об'єктах економіки та господарювання, більшість з яких працює на критичній межі технологічної безпеки.

2. В Україні функціонують **22 563** потенційно небезпечних об'єкти, аварії на **955** із яких можуть призвести до виникнення надзвичайної ситуації державного або регіонального рівня, а також **1093** хімічно-небезпечних об'єкти, які необхідно облаштувати автоматизованими системами раннього виявлення надзвичайних ситуацій та оповіщення населення у разі їх виникнення.

3. Найбільшу небезпеку для населення та навколишнього природного середовища становить незадовільний стан гідротехнічних споруд, хвостосховищ і шламонакопичувачів, що містять відходи виробництва.

4. Актуальними є проблеми:

незадовільного технічного стану та значної зношеності основних фондів водопровідно-каналізаційного господарства, зокрема: незадовільного стану каналізаційних очисних споруд, які не в змозі забезпечити належної очистки стічних вод та утилізації утворених осадів, що загрожує забрудненням навколишнього природного середовища, зокрема водних об'єктів, які у свою чергу негативно впливають на якість питної води, що подається населенню;

відсутності у багатьох населених пунктах необхідних виробничих потужностей для очищення до нормативних вимог питної води та стічних вод;

пов'язані з наданням послуг щодо централізованого водопостачання за графіками.

5. Однією з найактуальніших проблем в Україні є знешкодження непридатних до застосування та заборонених для використання **засобів захисту рослин**, що складають особливу групу високотоксичних речовин.

6. У країні залишається не вирішеним питання очищення території від **вибухонебезпечних предметів**, у тому числі від таких, що залишилися із часів Другої світової війни.

7. Вплив **шкідливої дії вод** спостерігається на 27 відсотках території держави (165 тис. кв. км), де проживає майже третина населення. Найбільше від повеней та паводків потерпає населення гірських та передгірських районів Карпат, де площа половини освоєних схилів піддається впливу зсувних процесів. На 70 відсотках гірських водозборів у Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській та Чернівецькій областях розвиваються селеві явища. Відсутність сучасного цілісного комплексу захисних заходів від небезпечних геологічних, гідрогеологічних, гідрометеорологічних явищ та лісових пожеж призводять до щорічних значних збитків в аграрному, промисловому та соціальному секторах економіки, погіршення екологічного стану навколишнього природного середовища.

8. На сьогодні лісопатологічна ситуація в лісах України продовжує бути напруженою, особливо у центральних та південних регіонах, і вимагає постійної уваги та оперативних дій щодо недопущення масового ураження насаджень шкідниками та хворобами лісу.

9. Моніторинг і прогнозування надзвичайних ситуацій здійснюються на рівні регіональних, галузевих або інших самостійних підсистем, не об'єднаних у єдиний

інформаційно-аналітичний комплекс. Загальнодержавну систему моніторингу джерел надзвичайних ситуацій та їх прогнозування у державі не створено.

10. Системи централізованого оповіщення населення усіх рівнів не відповідають сучасним вимогам. Відповідна апаратура, яка введена в експлуатацію у 80-х роках минулого століття, вичерпала свій ресурс і морально застаріла. Унаслідок згорання мережі проводового радіомовлення (з 16,6 млн. основних радіоточок у 1991 році до 3,3 млн. – у 2011 році) значно зменшилися можливості оповіщення.

11. У країні не створено систему екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером "112".

12. Значної шкоди населенню, навколишньому природному середовищу та об'єктам господарства завдають **пожежі**.

Особливою проблемою залишається ситуація із забезпеченням пожежної безпеки у сільській місцевості, де виникає більше третини загальної кількості пожеж, а їх гасіння ускладнюється значною віддаленістю підрозділів, що забезпечують державну пожежну охорону та низьким рівнем технічної оснащеності протипожежних формувань сільськогосподарських об'єктів.

За останні чотири роки кількість підрозділів, які забезпечують місцеву пожежну охорону, що несуть цілодобове чергування у сільській місцевості, зменшилася на 29 відсотків. На балансі зазначених підрозділів перебуває 1069 одиниць пожежної техніки, яка на 98 відсотків вичерпала свій ресурс.

Рівень забезпечення протипожежною технікою та обладнанням установ природно-заповідного фонду Міністерства екології та природних ресурсів становить лише 17 відсотків від потреби, а наявне обладнання є морально та фізично застарілим, що не дає змоги забезпечити належний протипожежний стан території площею близько 300 тис. гектарів.

Потребує розв'язання також проблема забезпечення протипожежного захисту будинків підвищеної поверховості та висотних будинків. Упродовж тривалого часу не виконуються заходи щодо відновлення працездатності автоматичних систем протипожежного захисту і димовидалення у таких будинках. Понад 37 відсотків пожежних кранів систем внутрішнього протипожежного водопостачання будинків підвищеної поверховості та висотних будинків не укомплектовані необхідним протипожежним інвентарем.

Пожежно-рятувальні підрозділи Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту МНС, що забезпечують державну пожежну охорону та обслуговують висотні будинки, не у повному обсязі оснащені спеціальними пожежними автомобілями, які дають змогу виконувати пожежно-рятувальні роботи в таких будинках, 403 населених пункти не забезпечені нормативною кількістю спеціальних пожежних автомобілів, а у 354 населених пунктах такі автомобілі відсутні.

Унаслідок відсутності фінансування заходів, спрямованих на підвищення рівня протипожежного захисту об'єктів та населених пунктів, пожежно-рятувальні підрозділи Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту МНС на 27 відсотків недоукомплектовані спеціальними пожежними автомобілями, а понад 60 відсотків наявної пожежної техніки вичерпали свій ресурс і за термінами використання підлягають списанню.

На даний час діючі енергоблоки атомних електростанцій України відпрацювали у середньому 65,8 відсотка терміну експлуатації, передбаченого вихідними проектами. Подальша експлуатація наявних систем протипожежного захисту енергоблоків атомних електростанцій не може гарантувати їх безпеку.

13. У країні майже 38 відсотків захисних споруд цивільного захисту не готові до використання за призначенням, а близько 15 відсотків – приватизовані.

14. Невпорядковано структуру сил цивільного захисту. Рівень **матеріально-технічного оснащення** сил цивільного захисту не відповідає сучасним вимогам. Понад 80 відсотків одиниць техніки, якою оснащені підрозділи Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту МНС, перебувають в експлуатації більше 20-30 років, морально і фізично застаріли. Відсутня спеціальна техніка для рятування людей на висотних об'єктах та об'єктах підвищеної поверховості.

15. Застарілий парк **авіаційної техніки** і відсутність сучасних рятувальних **морських суден** ускладнюють виконання державою міжнародних зобов'язань щодо проведення авіаційних та морських пошуково-рятувальних операцій у районах відповідальності України за пошук і рятування.

16. Рівень технічного та технологічного оснащення **гідрометеорологічних** підрозділів не відповідає потребам сьогодення. Основними проблемами діяльності зазначених підрозділів - є низький рівень справджуваності та обмежені можливості щодо завчасного прогнозування таких стихійних гідрометеорологічних явищ, як катастрофічні зливи, шквали, смерчі, швидкоплинні паводки на гірських річках українських Карпат та Криму.

17. Щороку в Україні кількість травмованих і загиблих людей унаслідок **нешасних випадків** не виробничого характеру в розрахунку на 100 тисяч населення у три рази більше ніж в інших Європейських країнах.

18. Аналіз актів законодавства, які регулюють відносини у сфері цивільного захисту, свідчить, що вони потребують перегляду, узгодження, з метою усунення суперечності та дублювання, уніфікації та кодифікації, з метою розроблення та прийняття єдиного законодавчого акту – **Кодексу** України про цивільний захист.

б) Основні причини:

відсутність комплексного підходу до здійснення запобіжних заходів, невідповідність показників, передбачених державними програмами, реальній потребі;

невідповідність методів та форм проведення робіт з інженерного захисту територій від надзвичайних ситуацій сучасним вимогам;

зупинення виробництва на окремих об'єктах підвищеної небезпеки, що призвело до порушення господарських і технологічних зв'язків;

обмежене фінансування запобіжних заходів та робіт із захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій або його відсутність та, як наслідок, невиконання відповідних програм у повному обсязі;

накопичення відходів виробництва в обсязі, що становить загрозу розповсюдження шкідливих речовин;

недотримання встановлених норм і правил безпечного функціонування потенційно небезпечних об'єктів та повного циклу технологій виробництва;

унаслідок реформування приватного аграрного сектору національної економіки більша частина пожежної техніки та депо передані на баланс новостворених суб'єктів господарювання, які не зацікавлені в організації цілодобового чергування наявної пожежної техніки та використанні її для гасіння пожеж поза межами господарства, а в ряді випадків не спроможні таку техніку утримувати;

недосконалість та застарілість законодавчого і нормативно-правового забезпечення у сфері пожежної безпеки, що призвело до розбалансування системи управління станом пожежної безпеки;

недостатнє фінансування заходів, спрямованих на підвищення рівня протипожежного захисту об'єктів та населених пунктів;

низький рівень матеріально-технічного оснащення підрозділів, що забезпечують державну, місцеву та добровільну пожежну охорону. Відсутність у таких підрозділах нормативної кількості спеціальних пожежних автомобілів (автодрабин, автопідйомників, автомобілів з насосами високого тиску) та пожежно-технічного обладнання;

відсутність нормативної кількості пожежних депо, відповідно до вимог ДБН 360-92** (v0044481-92);

велика кількість несправних джерел протипожежного водопостачання на об'єктах та у населених пунктах або їх відсутність;

висока ступінь зношеності автоматичних систем протипожежного захисту, димовидалення, підпору повітря та протипожежного водопроводу атомних електростанцій, метрополітенів, будинків підвищеної поверховості та висотних будинків;

недостатній рівень матеріально-технічного оснащення сил цивільного захисту;

відсутність сучасних автоматизованих технологій проведення спостережень, гідрометеорологічного прогнозування та забезпечення;

низький рівень культури безпеки та обізнаності громадян з питань безпеки життєдіяльності в цілому, формування відповідального ставлення до особистої безпеки та безпеки оточуючих у сфері, не пов'язаній з виробництвом;

існування у суспільстві свідомого ігнорування вимог безпеки життєдіяльності;

не визначення пріоритетів розвитку цивільного захисту;

недостатнє використання можливостей Єдиної державної системи цивільного захисту;

недосконалість системи управління процесами цивільного захисту;

неузгодженість актів законодавства у сфері цивільного захисту.

в) Шляхи та способи їх розв'язання

1. Реалізація державної політики у сфері запобігання надзвичайним ситуаціям техногенного та природного характеру повинна бути одним із пріоритетних напрямів роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади.

2. Прийняття Загальнодержавної цільової соціальної програми захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, яка розроблена МНС, на виконання Указу Президента України від 10 грудня 2010 року №1129/2010 "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 17 листопада 2010 року "Про виклики та загрози національній безпеці України у 2011 році", та спрямована на ліквідацію негативних екологічних та техногенних ситуацій на території України.

3. Перегляд, визначення пріоритетів та уточнення заходів і робіт інших діючих державних програм, спрямованих на захист населення і територій від надзвичайних ситуацій та розвиток Єдиної державної системи цивільного захисту.

4. Розроблення Державної цільової соціальної програми забезпечення пожежної безпеки, та вжиття заходів щодо її прийняття до початку формування проекту Державного бюджету України на 2013 рік.

5. Передбачення видатків на фінансування заходів державних програм, спрямованих на захист населення і територій від надзвичайних ситуацій та розвиток Єдиної державної системи цивільного захисту в обсягах, що забезпечують реалізацію програмних заходів.

6. Невідкладне створення системи моніторингу і прогнозування надзвичайних ситуацій з постійно діючим координаційним органом із цих питань – Центром моніторингу і прогнозування, що повинен функціонувати у системі МНС.

7. Прискорення створення системи екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером "112".

8. Визначення пріоритетів розвитку цивільного захисту та зосередження зусиль, у тому числі фінансових та матеріальних можливостей, для їх реалізації.

9. Максимальне використання можливостей Єдиної державної системи цивільного захисту.

10. Прискорення оптимізації системи управління процесами цивільного захисту.

11. Оптимальним шляхом розв'язання проблеми законодавчого регулювання відносин у сфері цивільного захисту та уніфікації нормативно-правових актів у цієї сфері є розроблення і прийняття Кодексу України про цивільний захист.

12. Здійснення контролю за:
станом техногенної та природної безпеки;
виконанням програмних заходів, спрямованих на ліквідацію негативних екологічних та техногенних загроз на території України;
цільовим використанням бюджетних коштів, виділених для виконання програмних заходів;
закупівлею техніки та обладнання;
реалізацією інших заходів цивільного захисту.

13. Міністерству надзвичайних ситуацій, Міністерству освіти і науки, молоді та спорту, громадським організаціям вжити заходів щодо популяризації культури безпеки життєдіяльності – сукупності цінностей, стандартів, моральних норм і норм прийнятої поведінки, спрямованих на підтримання самодисципліни, як мети підвищення рівня безпеки.